

JOSEPH CONRAD • **Batılı Gözler Altında**

İletişim Yayınları, Modern Klasikler, 2007 (1 baskı)
© 2007 İletişim Yayıncılık A. Ş.

Under Western Eyes

- © Önsöz: Keith Carabine, “Under Western Eyes”,
The Cambridge Companion to Joseph Conrad, ed. J. H. Stape,
Cambridge University Press, 1996.
- © Sonsöz: Morton Dauwen Zabel, “Introduction to Under Western Eyes”,
Conrad: A Collection of Critical Essays, ed. Marvin Mudrick,
Prentice-Hall, Inc., 1966.

İletişim Yayınları 1254 • İletişim Klasikleri 103

ISBN-13: 978-975-05-2024-2

© 2016 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2016, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Emrah Serdan, Güneş Akkor

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Vasily Surkov, “St. Petersburg Senato Meydanı'nda
I. Petro Heykeli”, 1870

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Ümran Küçükislamoğlu, Gülcan Adar

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelicink Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JOSEPH CONRAD

Batılı Gözler Altında

Under Western Eyes

ÇEVİRENLER

Aye Yunus - Mehmet Bakırcı

YAZARIN KİTABA DAİR NOTU,
KEITH CARABINE'İN ÖNSÖZÜ VE
MORTON DAUWEN ZABEL'İN SONSÖZÜYLE

JOSEPH CONRAD ya da doğum adıyla Józef Teodor Konrad Korzeniowski, Rus yönetiminde Polonya'da çalkantılı olayların gölgesindeki bir dönemde, 3 Aralık 1857'de dünyaya geldi. Annesi ve babasındaki gibi milliyetçi faaliyetler Ruslar tarafından cezalandırılıyordu; her ikisi de Conrad daha çocukken hayatını kaybetti. Conrad'ı çocukluğundan itibaren dayısı Tadeusz Bobrowski büyüttü ve hayatı boyunca da onun için önemli bir insan oldu. Küçüklüğünden beri denizcilik hayalleri kuran Conrad, 1874 yılında Marsilya'da miçoluğa başladı; 1878 yılından itibaren İngiliz ticaret gemilerine katıldı. Denizcilik yıllarında edindiği tecrübeler edebiyatına yansımıştır. 1886 yılında İngiliz vatandaşlığını kabul eden ve usta denizcilik unvanını alan Conrad, yirmi yıl denizcilik yaptıktan sonra 1894'te emekli oldu; İngiltere'ye yerleşti ve tam zamanlı yazarlığa başladı. 1896 yılında Jessie George ile evlendi ve ilk romanı *Almayer's Folly*'yi (Almayer'in Ahmaklığı) yazdı. Hemen bir yıl sonra *Narcissus'un Zencisi* geldi. Conrad'ın erken sayılabilecek döneminde birbiri ardına yazdığı büyük eserleri, İngiliz edebi modernizmde bir çığır açmıştır. *Lord Jim* (1900), *Karanlığın Yüreği* (1902), *Nostramo* (1904), *Gizli Ajan* (1907), *Batılı Gözler Altında* (1911) gibi romanlarda sergilediği ustalıkla dönemin İngiltere'sine aradığı taze kanı kazandırmış ve eleştirmenlerden takdir kazanmakta gecikmemiştir; buna rağmen bugün başyapıtı olarak kabul edilen romanları ona o dönemde maddi başarı getirmemiştir. Rahat yaşamaya ancak denizde geçen bir aşk romanı olan *Chance*'i (Talih, 1914) yayımladıktan sonra başladı. O yıl oğullarıyla birlikte memleketi Polonya'yı ziyaret etti. Conrad hayatı boyunca yazmayı sürdürdü; diğer eserlerinin arasında *Gençlik* (*Youth*, 1902), hayatından izler taşıyan *The Mirror of the Sea* (Denizin Aynası, 1906), *The Secret Sharer*, (Sırdas, 1909), *Zafer* (1915), *The Rescue*, (Kurtarma, 1920) ve *The Rover* (Serüveni, 1923) sayılabilir. 1923'te ziyaret ettiği Birleşik Devletler'de coşkuyula karşılanmış; ertesi yıl kraliyet tarafından şövalyeliğe layık görülmüş, fakat bu unvanı reddetmişti. 3 Ağustos 1923'te kalp krizi geçirdi ve öldü; Canterbury Mezarlığı'nın Katolikler için ayrılan kısmına defnedildi. Ölümünden sonraki yıllarda biraz itibar kaybetse de bu durum kısa sürede tersine döndü. James Joyce, Graham Greene, Virginia Woolf, Ernest Hemingway ve George Orwell gibi yazarlar Conrad'a borçlu olduklarını sıkça dile getirmektedirler. Edebiyatta modernist akımın öncülerinden kabul edilen yazar, bugün İngiliz ve dünya edebiyatının köşetaşlarından biridir.

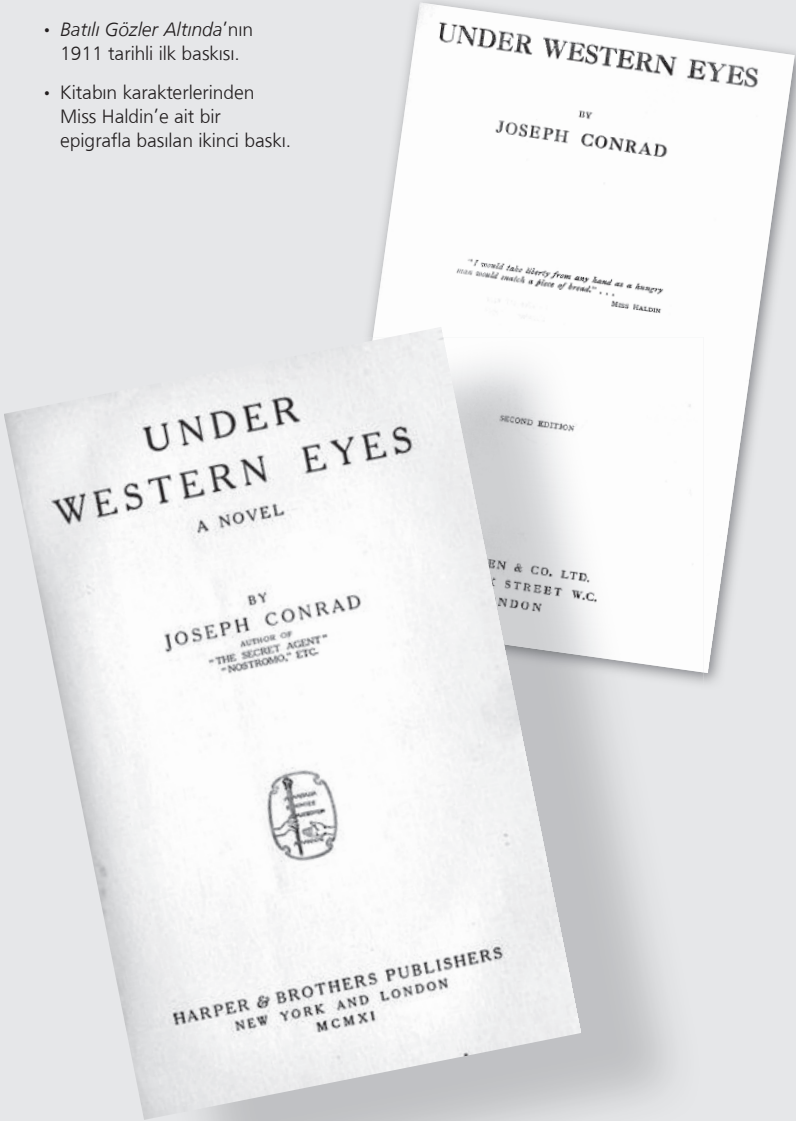
İÇİNDEKİLER

ROMANA DAİR GÖRSELLER.....	7
KRONOLOJİ.....	13
ÖNSÖZ	
BATILI GÖZLER ALTINDA / KEITH CARRABINE.....	25

Batılı Gözler Altında

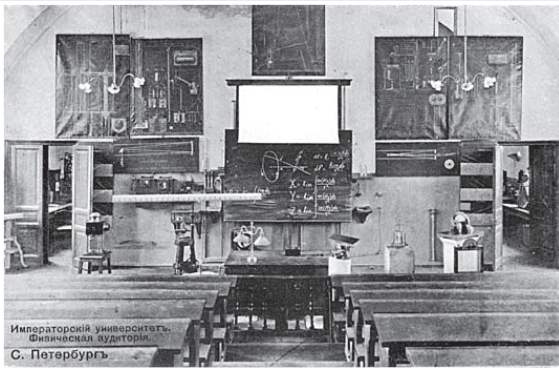
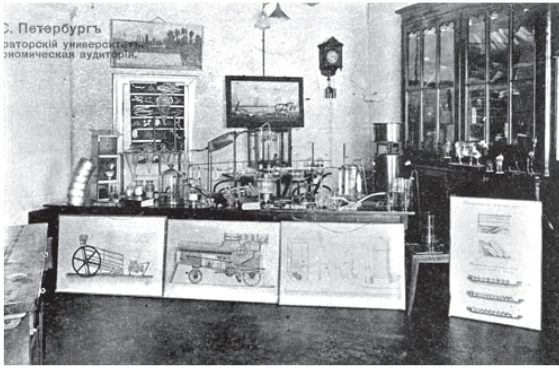
Yazarın Notu.....	47
Birinci Bölüm.....	51
İkinci Bölüm.....	135
Üçüncü Bölüm.....	217
Dördüncü Bölüm.....	299
SONSÖZ	
BATILI GÖZLER ALTINDA'YA GİRİŞ /	
MORTON DAUWEN ZABEL.....	373

- *Batılı Gözler Altında'nın* 1911 tarihli ilk baskısı.
- Kitabın karakterlerinden Miss Haldin'e ait bir epigrafla basılan ikinci baskı.

20. yüzyılın ilk yarısında St. Petersburg Üniversitesi'nin Vasiliyevski Yerleşkesi'ne ait fotoğraflar:

20. yüzyılın ilk yarısından Cenevre manzaranları:

- Mont Blanc Köprüsü (üstte).
- Boulevard des Philosophes (altta).

Genève. — Boulevard des Philosophes
1043 Phototypie Co., Neuchâtel.

Birinci Bölüm

Her şeyden önce, Rus İsidor oğlu Sidoroviç-Razumov'un¹ kişiliğini yoktan var edebilecek kadar geniş bir düş gücüne ve ifade yeteneğine sahip olmadığımı belirtmek istiyorum.

Böyle yeteneklerim olsaydı bile, hayatın normal akışında sürdürülen herhangi bir kelime kalabalığı arasında çoktan boğulup gider, kaybolurlardı. İyi bilindiği gibi, kelimeler gerçeğin amansız düşmanıdır. Uzun yıllardan beri lisan öğretmenliği yapıyorum. Lisan öğretmenliği, sıradan bir insanın doğuştan payına düşen düş, gözlem ve sezgi gücünü zamanla öldüren bir meslektir. Bir lisan öğretmeni için öyle bir zaman gelir ki; dünya, bir yığın kelimenin mekânı, insan ise bir papağandan pek de üstün olmayan ve sadece konuşabilen bir hayvan gibi görünür.

Bu nedenle, açık ki, Mr. Razumov'u, ne sezgi yoluyla düşüncemde oluşturabilir ne de gerçekliğine ilişkin bir tahminde bulunabilirdim; üstelik onu düşümden, gerçeğinden çok daha silik canlandırabilirdim. Onun yaşantısının en kaba koşullarını bile hayalimde yaratmak benim kesinlikle altından kalkamayacağım bir şey olurdu. Aslında bu açıklama olmadan da, okuyucu-

1 *Razum*: Mantık. Sağduyulu, hesapçı, rasyonalizmden yana olan anlamında. Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza*'sındaki Razumihin gibi – ç.n.

ların öyküdeki belgesel izleri yakalayabileceklerini sanıyorum. Bu, kesinlikle doğrudur. Öykü bir belgeye dayanıyor; benim bu belgeye tek katkım, yaptığım bu işe yetecek ölçüdeki Rusça bilgim oldu. Sözü edilen belge, bilinen biçimlerine pek uymayan günlük, amı defteri gibi bir şey. Örneğin büyük bir bölümü gün gün yazılmamış, ama yazıldığı zamanlara tarih düşülmüş. Bazı bölümler ayları kapsayan bir süreyi anlatıyor, düzinelerce sayfa tutuyor. İlk bölümün tümünde; yaklaşık bir yıl önce geçen bir olay, öykü kurgusuyla anlatılmış.

Uzun yıllardan beri, Cenevre’de yaşadığımı söylemeliyim. Bu kentin bir mahallesine, orada oturan birçok Rustan ötürü *La Petite Russie* –Küçük Rusya– denilir. O dönemde, benim, Küçük Rusya’da oldukça fazla tanıdığım vardı. Yine de Rusların karakterini hiç anlamadığımı itiraf etmeliyim. Rusların tavırlarının mantık dışılığı, rastgele yorumları, kural dışılığın sık görülmesi, değişik diller üzerine öğrenim gören bir öğrenciye pek güç gelmeseydi gerek. Ne var ki, burada başka bir şey, insanlara özgü çok özel bir nitelik söz konusu – bir profesörün mesleki bilgisini aşan, hani o çok ince ayrımlardan biri. Rusların kelimelere karşı duyduğu olağanüstü sevgi, bir lisan öğretmeni için çarpıcı olmalı. Ruslar kelimeleri toplar, bağırklarına basar ama bunları kendilerine saklamazlar; tersine gece-gündüz her an, büyük bir coşkuyla onları dışarı akıtmaya hazırdırlar; son derece yetenekli papağanları anımsatan ve büyük bir hüner ve beceri ile sürdürülen bu kelime seli karşısında insan, konuşan kişinin söylediği şeylerin anlamını gerçekten kavrayıp kavramadığından kuşkulandır. Onların bu coşkulu konuşmalarında, bildiğimiz gevezelikten alabildiğine uzak bir cömertlik vardır; bunun güzel söz söyleme sanatı ile pek ilgisi yok... Ancak konu dışına çıktığım için özür dilemeliyim.

Mr. Razumov’un böyle bir günlük bırakmasının nedenlerini araştırmak abes olur. Kim olursa olsun hiç kimsenin günlüğünü okumasını istemeyeceği çok açık. Bu yolla ölümsüzlük kapısını aralayan Samuel Pepys’i bir yana bırakırsak, sayısız insan, mahkûmlar, azizler, filozoflar, genç kızlar, devlet adamları, kafasız basit kişiler, kuşkusuz kof bir kibirle, kendilerini dı-

şa vuran günceler tutmuşlardır; ama bu işin, anlaşılması güç başka dürtüleri de vardır. Bu kadar çok insan, kendi kendisiyle söyleşmek için kullandığına göre; kelimeler, müthiş bir yatıştırıcı güç taşıyor olmalı. Kendim de sakin bir kişi olduğumdan, bütün insanların, gerçekte huzur, belki de bir huzur formülü aradıklarını düşünürüm hep. Kuşkusuz bu arayış, günümüzde, oldukça yüksek sesle yapılıyor. Kirylo Sidoroviç Razumov'un günlük tutmakla erişmeyi umduğu huzurun nasıl bir huzur olduğunu tahmin etmek beni aşiyor.

Yine de onun günce tuttuğu bir gerçek. Mr. Razumov, İç Eyaletlerden birinde doğmuş bir Rus için alışılmadık biçimde esmer, uzun boylu, düzgün yapılı genç bir adamdı. Yüz hatlarında tuhaf bir incelik yoksunluğu olmasaydı, tartışmasız çok sevimli bir görünüşü vardı. Yüzü, sanki büyük bir çabayla (hatta neredeyse klasik ekol bir yaklaşımla) biçim verilmiş, sonra da yumuşayınca kadar ateşe tutularak çizgilerinin tüm keskinliği yok edilmiş mumdan bir yontuya benziyordu. Ama bu haliyle bile oldukça yakışıklıydı. Hali tavrı da düzgündü. Tartışmalarda güçlü ve kararlı konuşmalardan kolaylıkla etkileniyordu. Daha genç yaşlardaki arkadaşlarıyla birlikteyken, esrarengiz bir dinleyici tavrı takınıyordu, zeki tavırlarla sizi dinleyip, sonra birden konuyu değiştiren türden bir tavrı.

Ya entelektüel yetersizlikten ya da inandığı şeylere tam olarak güvenememekten kaynaklanan bu küçük hile, Mr. Razumov'un derin bir adam olarak ünlenmesine neden olmuştu. Her gün ateşli tartışmalarla kendilerini tüketip duran bir sürü taşkın geveze arasında, onlara göre çok daha içine kapanık, ağzı sıkı bir kişi, doğal olarak umut vaat eden biri olarak değerlendiriliyordu. St. Petersburg² Üniversitesi'nde arkadaşları, felsefe bölümü üçüncü sınıf öğrencisi Kirylo Sidoroviç Razumov'a, sağlam bir insan –kesinlikle güvenilir bir adam– gözüyle bakarlardı. Yasal olarak suç olan bir fikrin, insanları ölümüne götürdüğü ya da ölümden beter bir kadere mahkûm etti-

2 St. Petersburg, 1703 yılında Büyük Petro tarafından kuruldu ve kültürel açıdan tüm Rus şehirleri içinde en Batılı ve Avrupalı olan şehir olarak bilinirdi – ç.n.

gi bir ÷lkede Razumov, yasak dñşüncelerin kendisine güven içinde açılabilceği değerde bir kişi olarak gör÷lüyordu. Arkadař canlılığı ve kendisini sıkıntıya sokma pahasına bile olsa dostlarını hoşnut kılmaya hazır olması yüzünden de seviliyordu Razumov.

Mr. Razumov'un, bir bařpapazın³ oğlu olduğu, –belki de doğduğu uzak eyaletten– seçkin bir asilzadenin ona hamilik yaptığı sanılıyordu. Oysa Razumov'un dış görünüşü, böyle mütevazı bir geçmişe uymuyordu. Bu tür bir geçmiş pek inandırıcı değildi. Mr. Razumov'un, aslında papazın güzel kızının oğlu olduğu iddia ediliyordu, tabii bu da konuya değişik bir yön kazandırıyordu. Hem bu yorum seçkin asilzadenin hamiliğini de daha makul kılıyordu. Tüm bunlar, kötü ya da iyi niyetle hiçbir zaman araştırılmadı. Hiç kimse söz konusu asilzadenin kimliğini bilmezdi, merak da etmezdi. Razumov, bir ölçüde koruyucusu gibi davranan tanınmamış bir avukattan az ama yeterli miktarda bir harçlık alırdı. Razumov, ara sıra bazı profesörlerin evlerindeki özel toplantılara giderdi. Bunun dışında, başka bir sosyal ilişkisinin de olmadığı düşün÷lüyordu. Zorunlu derslere düzenli olarak giren Razumov, okul yöneticileri tarafından umut vaat eden bir öğrenci olarak değerlendiriliyordu. Evinde, başarıya ulaşmayı amaçlayan bir insan gibi çalışıyor, ama bu amaçla kapanıp kendini paralamıyordu. Razumov, yaşamında gizli saklı bir şey bulunmayan, her zaman kolaylıkla yaklaşılabilen bir insan gibiydi.

1

Mr. Razumov'un günlüğünün başlangıcı, modern Rusya'nın güncel gerçeğliğinde tipik bir olaya dayanıyordu: İleri gelen bir devlet adamının öldür÷lmesi – insanlığın en soylu amaçları arasında olan özgürlük tutkusunun, ateşli bir yurtseverliğin, adalet aşkının, acıma duygusunun, hatta sıradan insanların sadakatinin, zalim bir despotluğun neferlerinin nefrete ve korku-

3 Ortodoks rahiplerin evlenmelerine izin verilmektedir – ç.n.

ya peşkeş çekildiği toplumsal çöküntü bu olayı daha da tipikleştiriyor.

Yukarıda sözü edilen olay, birkaç yıl öncesinin ünlü Güvenlik Komisyonu'nun başkanlığını yapmış, sonra olağanüstü yetkililere sahip Devlet Bakanlığı'na getirilmiş Mr. de P-'ye⁴ yapılan başarılı suikast idi. Gazeteler fanatik görünüşlü, sıksa, buruşuk yüzlü, kupkuru bakışlı, sırmalı üniformalı, derisi sarkık, boğazında St. Procopius Haçı Nişanı taşıyan bu adam için yeterince güdültü koparmışlardı. Anımsanacağı gibi, Avrupa'nın resimli gazetelerinde Mr. de P-'nin portresinin yer almadığı tek bir ay bile geçmedi. Mr. de P-, genç-yaşlı, erkek-kadın herkesi sürgüne ya da idam sehпасına göndererek, çarlığa sistemli ve usanmaz bir çabayla hizmet etmişti. Otokrasi ilkesine mistik bağlılığı; onu kamu kuruluşlarında özgürlüğü çağrıştıran herhangi bir şeyi kökünden kazımaya kesinkes kararlı bir hale getirmişti; özellikle genç kuşağa uyguladığı zalim kıyım, özgürlük umudunu bile yok etmeyi amaçladığını gösteriyordu.

Bu lanetlenmiş adamın, kendisine duyulan nefreti fark edecek kadar bile düş gücüne sahip olmadığı söylenir. Aslında inanması zor ama, kendi güvenliği için çok az önlem almış olduğu bir gerçektir. Ünlü bir devlet gazetesinde yayımlanan bir konuşmasında Mr. de P-, bir zamanlar şöyle demişti: "...özgürlük düşüncesi 'İlahi Yaratıcının Eylemi'nde hiçbir zaman var olmamıştır. İnsanların düşüncelerinin, tartışmalarının çoğalmasından isyan ve anarşiden başka bir şey doğmaz; sebat ve itaat için yaratılan dünyamızda isyan ve anarşi günahdır. İlahi Güç'ün ifadesi 'Mantık' değil 'Otorite'dir. Tanrı, Evrenin Diktatörü'dür..." Böyle konuşan ve bu dünyada Otokrasiyi savunan bir adamın, öbür dünyanın kendisini korumak zorunda olduğuna gerçekten inandığını söyleyebiliriz.

Kuşkusuz polisin uyanıklığı onu çok defa kurtarmıştı, ama bilindiği gibi sonunda alınyazısı gelip çatığında, uzman yetkililer ona önceden herhangi bir uyarıda bulunamadılar. Polisin elinde Bakan'ın yaşamına kasteden bir örgütlenmeye ait hiçbir

4 1904 yılında suikast sonucu öldürülen İç İşleri Bakanı Plehve tarafından Conrad'a beyan edilmiştir – ç.n.

bilgi yoktu, her zamanki haber kanallarından böyle bir eyleme ilişkin bilgi sızmamıştı, ortalıkta bir belirti de görülüyordu; ne tehlikeli kişiler ne de kuşku verici hareketler sezilmişti.

Mr. de P- iki atın çektiği üstü açık bir kızıakta arabacısı ve uşağıyla tren istasyonuna doğru gidiyordu. Bütün gece yağın kar henüz temizlenemediği için sabahın o erken saatinde, atlar yolda çok zor ilerliyordu. Hâlâ lapa lapa kar yağıyordu. Yine de kızak görülmüş ve izlenmiş olmalıydı. Bir köşeyi dönmek için araba sola yöneldiğinde; uşak, elleri koyun postu paltosunun cebinde, yakasını kulaklarına kadar kaldırmış bir köylünün, yağın kar altında kaldırımın ucunda ağır ağır yürüdüğünü fark etti. Kızak tam hizasına gelince köylü, birden dönüp kolunu kaldırdı. Bir anda korkunç bir patlama oldu; patlamanın sessizliği bozan yankıları, oraya buraya dağılan kar tanelerinin arasında boğulup söndü. İki at da ölmüştü, acı bir çığlıkla yere düşen arabacı ise ağır yaralıydı. Uşak (sağ olarak kurtulmuştu) o bir anlık sürede, koyun postundan paltolu adamın yüzünü görememişti. Bombayı attıktan sonra adam kaçmıştı; ama yağın kar altında her yönden, bir yığın insanın patlama yerine koştuklarını görünce, onlarla birlikte geriye dönmeyi daha uygun bulduğu tahmin ediliyordu.

İnanılmayacak kadar kısa bir zamanda kızığın çevresinde heyecanlı bir kalabalık birikmişti. Derin bir kar tabakasının üstünde yara almadığı görülen Bakan-Başkan inleyen arabacının yanında zayıf, renksiz sesiyle toplananlara tekrar tekrar şöyle diyordu: “Yalvarırım, uzak durun. Allah aşkı için, iyi kalpli insanlar size yalvarıyorum, buradan uzak durun.”

Tam o anda, iki bina aşağıdaki bir araba çıkış kapısında hareketsiz duran, uzun boylu, genç bir adam caddeye fırlamış, hızla toplanan kalabalığın üzerinden bir bomba daha fırlatmıştı. Bomba, ölmek üzere olan arabacısına eğilmiş olan Bakan-Başkan'ın omzuna çarpıp, sonra ayaklarının dibinde korkunç tok bir sesle patlamıştı; bu kez Mr. de P-'nin cansız vücudu karın üstüne serilip kalmıştı. İkinci bomba, can çekmekte olan arabacının da işini bitirmiş, göz açıp kapayıncaya kadar geçen bir süre içinde bomba, boş kızıağı da parampar-

ça etmişti. Kalabalık korku çılgınlıklarıyla dağılmış, arkada Bakan-Başkan'ın yakınında yatan ölümler ve can çekişenler dışında herkes kaçışmıştı.

Birinci patlama, şenlik gibi bir kalabalık toplamışken, ikincisi çevrede birkaç yüz metrelik bir alanı aniden sessizliğe gömmüştü. Kalabalık, yağın karın altında iki atın leşleri yanında birbiri üstüne yığılmış insan cesetlerine yaklaşmaya cesaret edemeden uzaklardan bakıyordu. Güvenliği sağlamak için yollarda gezmekle görevli atlı kazak⁵ kollarından biri, hızla gelip ölümlerin yüzlerini çevirmeye başladı. Kaldırımaya serilmiş yatan ikinci patlamanın masum kurbanları arasında koyun postundan palto giymiş bir köylünün cesedi de vardı; yüzü tanınamayacak durumda olan köylünün yoksul giysilerinin ceplerinde hemen hiçbir şey bulunamadı; kimliği belirlenemeyen tek ceset onunkiydi.

O gün Mr. Razumov her günkü saatinde kalkmıştı, sabah üniversitede derslerine girdi, bir süre kütüphanede çalıştı. Öğle yemeklerini yediği öğrenci kafeteryasında bomba olayı ile ilgili ilk muğlak söylentiler kulağına geldi. Söylenti fısıldanıyordu sadece ve burada, Rusya'da belli konulardaki fısıltularla çok ilgileniyor gözükme özelliğiyle bir öğrenci için tehlikeli sayılırdı. Siyasi ve düşünsel çalkantıların olduğu bir dönemde, Razumov, normal gündelik yaşantısını içgüdüsel olarak denetimde tutan insanlardan biriydi. Yaşadığı çağın duygusal gerginliğinin farkındaydı, bu gerginliği kayıtsız bir tavırla karşılıyordu. Onu en çok dersleri, araştırmaları ve kendi geleceği ilgilendiriyordu.

Resmen ve fiilen bir ailesi olmadığından (papazın kızı öleli çok olmuştu) Razumov'un duygu ve düşünceleri bir aile ocağının etkisiyle biçimlenmemişti. O bu dünyada, açık denizde yüzen bir insan kadar yalnızdı. Razumov adı, münzevi bir bireyselliğin etiketiydi sadece. Herhangi bir yerde ondan başka bir Razumov yoktu. En yakın aile bağı, onun bir Rus olduğu cümlesiyle ifade ediliyordu. Sadece bu Rus olma bağı sayesinde ya-

5 Rusya'nın güneybatısında bağımsız bir halk olan Kazaklar, Çar'ın usta atlı birliklerini temin ederlerdi – ç.n.

şamdan beklediği iyi şeyler ne ise, onlara kavuşabilir ya da umutlarından uzak düşebilirdi. Bu geniş aile, iç çekişmelerin sancılılarıyla kıvranıyordu; Razumov ise şiddetli bir aile kavgasında taraf tutmaktan çekinen iyi huylu bir adam gibi, bu kavgayı düşünmekten kaçınıyordu.

Razumov eve dönerken, yakındaki sınava hazır olduğuna göre, artık ödül verilecek makale konusunda çalışmaya kendini verebileceğini düşünüyordu. Gümüş madalyayı almak istiyordu. Ödül, Eğitim Bakanlığı tarafından verilmekteydi ve katılan herkesin ismi Bakan'a sunulacaktı. Yüksek çevrelerde bu yarışmaya hazırlanıyor olmak bile övgüye değer görülür, ödül sahibinin de, diplomasını aldıktan sonra idari kademedede iyi bir iş bulma ihtimali güçlenirdi. Öğrenci Razumov, ödüller ve işler teklif eden kurumların istikrarını tehdit eden tehlikeleri, o coşkulu anında unutmuştu. Geçen yılın gümüş madalya sahibi aklına geldiğinde, ailesi olmayan genç Razumov ayıldı. O akşam birkaç arkadaşı ile birlikte başarısı resmen övülmüş olan öğrencinin odasında toplanmışlardı. Genç adam alçakgönüllü, sakin yaradılıştıydı. Şapkasını alırken utangaç bir gülümsemeye "Bağışlayın," demişti. "Ben şarap aldırmağa gidiyorum. Fakat daha önce evdekilere mutlaka bir telgraf çekmeliyim. Hay Allah! Şimdi eve 20 mil uzaktaki komşulara bile bayram yaptırmağa kalkmasınlar."

Razumov kendisi için böyle bir şeyin olmayacağını düşündü. Onun başarısı kimseyi ilgilendirmezdi. Herkesin sandığı gibi bir taşra kodamanı olmayan asilzade hamisine karşı bir kırgınlık duymuyordu. Oysa bu aristokrat, Prens K-'ydi; bir zamanlar büyük ve ünlü biriymen, şimdi gut hastalığının pençesinde günü geçmiş bir senatördü; yine ihtişamlı ama çok daha içine kapanık bir yaşam sürüyordu. Birkaç çocuğu ve kendi gibi aristokrat ve vakur bir eşi vardı.

Yaşamı boyunca, Razumov'a Prens'i özel olarak görme fırsatı, sadece bir kez tanınmıştı.

Bu görüşme, tanınmamış avukatın bürosunda, rastlantı havasında gerçekleşmişti. Randevusunun olduğu bir gün, Razumov orada uzun boylu, aristokrat görünüşlü, ipek gibi yumu-

şak, gri favorili bir yabancı gördü. Kel kafalı, dalavereci, küçük avukat alaylı bir yakınlıkla kendisine seslenmişti: “Gelin, gelin, Mr. Razumov.” Sonra saygın bir biçimde yabancıya dönerek bir tören havasıyla “Benim vesayetim altında, Majesteleri. St. Petersburg Üniversitesi’nde, bölümünün en parlak öğrencilerinden biri...”

Razumov için kendisine uzatılan biçimli, beyaz el büyük bir sürpriz oldu. Bu ele şaşkınlıkla dokundu (el, yumuşak ve edilegend), bu arada sadece “yeterli” ve “devamını” kelimelerini duyabildiği alçakgönüllü bir mırıldanma duydu. Ama Razumov’u en çok şaşırtan, bu biçimli beyaz elin, belirgin bir biçimde eline bastırıldığını hissetmesi olmuştu. Tıpkı gizli bir anlaşma işareti gibi. Bunun yarattığı heyecan, Razumov’un yüreğini ağzına getirecek kadar müthiş oldu. Gözlerini kaldırdığında, aristokrat, avukatı yana itmiş, kapıyı açmış çıkmak üzereydi.

Avukat, masanın üzerindeki kâğıtları bir süre kayıtsızca karıştırdıktan sonra sormuştu: “Kim olduğunu biliyor musunuz?”

Yüreği hâlâ gümbür gümbür atan Razumov, kafasını sessizce sallayarak bilmediğini belirtti.

“Kendisi Prens K-’dir. Benim gibi sefil bir hukuk faresinin deliğinde ne işi olduğunu merak ediyorsundur, ha? Bu pek yüce asilzadelerin de, sıradan günahkârlar gibi duygusal kaygıları vardır. Ben sizin yerinizde olsam Kirylo Sidoroviç,” avukat yan gözle onu süzerek ve Sidoroviç’i tuhaf bir biçimde vurgulayarak konuşmasını sürdürmüştü; “bu tanışmadan ötürü pek böbürlenmezdim. Bu sizin için pek hayırlı olmaz, Kirylo Sidoroviç. Evet azizim, olmaz! Hatta bu, geleceğiniz için tehlikeli bile olabilir.”

Genç adamın kulakları ateş gibi yanıyordu; bakışları bulanıklaşmıştı. “O adam!” Razumov kendi kendine konuşuyordu. “O!”

Bundan sonra da ipek gibi yumuşak ciltli, kırçıl favorili yabancıyı “O” sözü ile özdeşleştirmeyi âdet edindi. O zamandan sonra, daha lüks semtlerde dolaşırken üzerlerinde Prens K-’nin armasını taşıyan muhteşem atlara, arabalara ilgiyle bakmaya başladı. Bir keresinde Prens’i arabadan inerken gör-

müştü –alışverişe çıkmıştı– Prenses’in ardında biri öbüründen daha uzun iki kız çocuğu gidiyordu. Çocukların sarı saçları, İngiliz modasına uygun biçimde gevşek bırakılmıştı, gözleri neşeli neşeli parlıyordu, paltoları, eldivenleri ve küçük kürk şapkaları ikisinde de aynıydı. Soğuk havada yanakları, burunları canlı bir pembeliğe bürünmüştü. Kaldırım da Razumov’un önünden geçip gittiler; sonra Razumov utançaç utançaç gülümseyerek yoluna devam etti. “Onun” kızları. “Ona” benziyorlardı. Genç adam hiçbir zaman kendisini tanımayacak olan bu kızlara karşı içinden sıcak bir dostluk ateşinin yükseldiğini duydu. İleride bu kızlar, Generaller ya da Kammerherrlerle evlenirler, doğurdukları çocuklar da, belki, kendisini saygın yaşlı bir profesör, belki de Rusya’nın parlak umutlarından bir Özel Danışman –ama daha yüksek biri değil– olarak bilirlerdi.

Evet saygın bir profesörün bir adı, bir yeri vardır. Bu statü, Razumov adını şerefli bir isme dönüştürebilirdi. Öğrenci Razumov’un statü isteğinde garipsenecek bir yan yoktu. Bir insanın gerçek yaşamı, diğerlerinin ona gösterdiği saygıda ve doğal sevgide anlam bulur. Razumov, Mr. de P-’ye suikast yapıldığı gün eve dönerken, gümüş madalya için sıkı bir çalışma yapmaya kararlıydı.

Karanlık pis merdivenlerden ağır ağır dördüncü kattaki dairesine çıkarken, başaracağından emindi. Yeni yılın ilk günü kazananın ismi gazetelerde yayımlanacaktı. “O”nun büyük olasılıkla gazeteyi okuyacağı düşüncesiyle bir an merdivenlerde durdu, sonra kendi coşkusuna hafifçe gülümseyerek merdivenlerden çıkmaya devam etti. “Bu sadece bir hayal.” Kendi kendine konuşuyordu: “Fakat madalya somut bir başlangıç.”

Kafasında bu sıkı çalışma fikriyle girdiği dairesinde rahatlatıcı, teşvik edici bir sıcaklık vardı. “Şöyle bir dört saat sıkı çalışayım.” Fakat kapıyı kapatır kapatmaz korkuyla irkildi. Akşamın alacakaranlığında aşına aşına parıldayan uzun, beyaz çini sobanın önünde, yandan açılan belden kesik, uzun, kahverengi kumaş bir palto giymiş, uzun çizmeli, ufak astragan şapkalı simsiyah bir yabancı duruyordu. Çevik bir cengaver silüeti doldur-

muştı odayı. Razumov çok şaşırmıştı. Yabancı, iki adım yaklaşarak sakın ve ağırbaşlı bir sesle dış kapıyı kapatıp kapatmadığını sordu, ancak o zaman Razumov, konuşma gücünü tekrar toplayabildi.

“Haldin!.. Viktor Viktoroviç!.. Sen misin?.. Evet. Dış kapı kapalı tabi. Fakat bu gerçekten hiç beklenmedik bir ziyaret.”

Üniversitedeki sınıf arkadaşlarının çoğundan daha büyük olan Viktor Haldin çalışkan bir öğrenci değildi. Derslerde pek görünmezdi. İdareciler onun için “huzursuz” ve “işe yaramaz” derlerdi, notları da çok kötüydü. Oysa arkadaşlarının büyük değer verdiği Haldin, onları oldukça etkilerdi. Razumov’un Haldin’le daha önceden bir yakınlığı yoktu. Zaman zaman başka öğrencilerin evlerindeki toplantılarda rastlaşmışlardı. Hatta bir keresinde tartışmışlardı – keskin gençlerin o pek sevdikleri temel ilkeler tartışması.

Razumov, onun sohbet için başka bir zaman gelmesini tercih ederdi. Kendini makale için çalışmak üzere hazırlamıştı. Ama Haldin’e git demek de ayıp olacağından Razumov, konuksever bir hava takındı, oturmasını söyleyip sigara ikram etti.

Diğeri şapkasını bir yana atarak, konuşmaya başladı: “Kirylo Sidoroviç, seninle herhalde aynı görüşte değiliz. Senin değerlendirmelerin daha çok felsefi düzeyde. Sen az konuşan bir adamsın, fakat herkes alçakgönüllü olduğunu bilir. Karakterinde, cesaret olmaksızın var olamayacak bir güçlülük var.”

Razumov hoşnut kalmıştı, bu iyi düşünceler dolayısıyla utangaç bir biçimde memnuniyetini belirtmeye başlamışken Haldin elini kaldırdı.

“Nehir kenarındaki odunlukta gizlenirken kendi kendime ‘Bu adamın sağlam bir kişiliği var,’ dedim. ‘Esen yele göre tavır almaz.’ Kendi kendine yetiyor olman beni her zaman büyülemiştir, Kirylo Sidoroviç. Sonra adresini hatırlamaya çalıştım. Görüyorsun işte, şansım yardım etti. Senin *dvornik*⁶ sokağın öbür yanında, evin kapısının az ötesinde bir kızak sürücüsüyle konuşurken gördüm. Merdivenlerden çıkarken kimseyle karşılaşmadım. Dördüncü kata geldiğimde ev sahiben senin da-

6 (Rus.) Kâhya.

ireden çıkıyordu. Ama o beni fark etmedi. Sahanlığı geçip kendi odasına girince, içeriye süzıldüm. Senin gelmeni bekleyerek geçirdim bu iki saati.”

Razumov şaşkın şaşkın dinliyordu. Daha ağzını açmadan Haldin, kelimelerin üstüne basa basa ekledi: “Bu sabah, de P-’yi ben öldürdüm.”

Razumov çığığını zor tuttu. Böyle bir suikastle ilişkisinin yasantısını altüst edebileceğini sezmiş, içinden acılı bir alay yükselmişti: “Gümüş madalyam gitti!”

Haldin bir süre bekleyip devam etti:

“Bir şey söylemiyorsun, Kirylo Sidoroviç! Sessiz durmanı anlıyorum. İnan bana, senin o İngilizlere özgü tavrınla tutup beni kucaklamayı beklemiyorum. Senin böyle durmana aldırmiyorum. Ülkede bu adam yüzünden ağlayanların sesini, dış gıcırtilarını duyacak yürek var sende. Sadece bu, her türlü filozofça umudu bir yana koymak için yeterlidir. O adam körpe fidanı kökünden koparıyordu. Onu durdurmak gerekiyordu. Tehlikeli bir adamdı. Otokrasiye inanmış bir adam. Onun üç yıl daha işbaşında kalması, bizi elli yıl geriye, köleliğe döndürecekti, üstelik bu sürede yitirilecek canları, yıkıntıya dönecek yaşamları düşün.”

Kendine güvenen, tok sesi birdenbire canlılığını yitirdi ve Haldin donuk bir sesle ekledi: “Evet, kardeşim, onu ben öldürdüm. Zor iş!”

Razumov bir sandalyeye çökmüştü. Her an içeriye bir yığın polisin dalmasını bekliyordu. Şu anda, kendi odasında bir aşığı bir yukarı dolaşan bu adamı, binlerce polis arıyor olmalıydı. Haldin kontrollü, monoton bir sesle tekrar konuşmaya başladı. Ara sıra ağır ağır, donuk bir biçimde kolunu sallıyordu.

Razumov’a bu işi yıldır nasıl uzun uzun düşündüğünü, haftalardır nasıl doğru dürüst uyumadığını anlattı. Bir akşam önce geç saatlerde, “özel bir kişiden” Bakan’ın gidip geleceği yerlerle ilgili kendisine ve “başka birine daha” istihbarat gelmişti. O ve diğer “başka biri daha”, “malzemeyi” hazırlamışlar, ve “eylem” tamamlanıncaya kadar uyumamaya karar vermişlerdi. Tek kelime konuşmadan, yağın kar altında, üstlerin-

de taşıdıkları malzemeleriyle sokaklarda dolaşmışlardı. Nöbetçi polis ekiplerine rastlayınca da kol kola girip, gezintiye çıkmış bir çift köylü taklidi yapmışlar, çatlak sarhoş seslerle konuşarak sağa sola yalpalamışlardı. Bu garip taklitler dışında sessizce, hiç durmadan yürümüşlerdi. Planları önceden hazırды. Gün ışığında kızıağın geçeceğini bildikleri yere yönelmişler, kızak görüldüğünde de birbirlerine sessizce veda edip, ayrılmışlardı. “Diğeri” köşede kalmıştı. Haldin sokağın biraz yukarısında bir yer seçmişti...

Kendi “malzemesini” fırlattıktan sonra koşmaya başlamış ve bir anda, kendini ikinci patlamadan sonra olay yerinden kaçan halkın paniği arasında bulmuştu. Kalabalığın korkudan gözü dönmüştü. Gelen geçen kendisine çarpıp duruyordu. Akan selin onu geçmesi için yavaşladı ve solda dar bir sokağa girdi. Artık yalnızdı.

Kurtulduğuna hayret etti. İşi başarmıştı. Buna kendi bile pek inanamıyordu. Boylu boyunca kaldırıma uzanıp uyumak için duyduğu dayanılmaz isteğe güçlkle karşı koydu. O baygınlık–uykusuzluktan ötürü– hali çabuk geçti. Ziemianiç’i aramak için kentin yoksul mahallelerinden birine doğru hızlı hızlı yürümeye başladı.

Razumov’un anladığı kadarıyla bu Ziemianiç, kiralık birkaç kızıağı ve bir atı olan, kent yaşantısına alışmış bir çeşit kentköylüsüydü. Haldin heyecanla bağırarak öyküsüne ara verdi.

“Pırl pırl bir adam! Yiğit bir yürek! St. Petersburg’daki en iyi sürücü. Üç atı vardır... Ah! Dost adamdır!”

Bu adam, her istendiği zaman bir ya da iki kişiyi güney hatlarından birindeki ikinci veya üçüncü tren istasyonuna rahatça götürebileceğini söylemişti. Ancak bir gece önceden ona haber ulaştıracak zamanları olmamıştı. Her zaman kent dışında sefil bir lokantaya gittiğini biliyorlardı. Ama Haldin adamı orada bulamamıştı. Akşamdan önce de geleceği sanılmıyordu. Haldin ne yapacağını bilemeden oradan ayrıldı.

Bir odunluğun kapısını açık görünce, dışarıyı kasıp kavuran rüzgârdan kurtulmak için içeri girdi. Üzerleri karla kaplı büyük, dikdörtgen odun yığınları köy evlerini andırıyordu. Onu

odunların arasında çömelmiş bulan bekçi, önce yakınlık gösterdi. İki hırpani asker kaputunu birbirinin üstüne giymiş olan bu kupkuru yaşlı adamın kulaklarını örtüp çenesinin altından bağladığı kırmızı, kirli mendil ve pörsümüş, ufak yüzü komik görünüyordu. Yavaş yavaş suratını asan adam birdenbire hiç yoktan çatlak bir sesle çılgınca bağırmaya başladı.

“Buradan defolup gitmeyecek misin, serseri? Sizin gibileri iyi tanırız biz. Güçlü, genç, kocaman bir herif! Sarhoş bile değilsin. Burada ne arıyorsun? Bizi korkutamazsın. Kendini de, o çirkin gözlerini de al ve git buradan.”

Haldin, oturmakta olan Razumov’un önünde durdu. Dimdik duran sarı saçlarının altında beyaz alnı ve esnek vücuduyla onurlu ve yiğit görünüyordu.

“Gözlerimi sevmedi. Sonuçta... buradayım işte.”

Razumov sakın bir biçimde konuşmaya çalıştı:

“Özür dilerim ama, Viktor Viktoroviç. Birbirimizi o kadar az tanıyoruz ki... Neden beni...”

Haldin “Güven,” dedi.

Bu söz, Razumov’un dudaklarını sanki bir el ağzını kapatmışçasına mühürledi. Kafasından binbir çeşit düşünce geçiyordu.

“Ve sonuçta, buradasın!” Bunu dişlerinin arasından mırıldanmıştı.

Diğeri sesindeki kızgınlığı fark etmedi. Razumov’un kendisine kızabileceğini hiç aklından geçirmiyordu.

“Evet. Benim burada olduğumu kimse bilmiyor. Yakalanırsam bile kuşku duyulacak en son kişi sensin. Bu bir avantaj, anlıyorsun değil mi? Ve sonra, senin gibi çok zeki biriyle konuşurken, tüm gerçeği söyleyebilirim, senin durumun da aklıma geldi. Senin kimsen yok. Herhangi bir şekilde bir şey olduğunda arkandan acı çekecek kimsen, akrabaların yok. Biliyorsun, Rusya’da yeteri kadar yanmış yıkılmış yuva var. Ama ben sana geldiğimin öğrenilebileceğini mümkün görmüyorum. Eğer yakalanırsam ağzımı açmayacağımı biliyorum bana ne yaparlarsa yapsınlar.” Son cümleyi büyük bir kararlılıkla eklemişti.